

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

**PRODUKT VÝHRADNĚ ZAMĚŘENÝ NA ŽÁKY SE SPECIÁLNÍMI
VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI**

BALINTOVSKÁ STRUKTURA PRO ŠKOLNÍ PRAXI

VYUŽITÍ STRUKTURY VNITŘNÍHO A VNĚJŠÍHO KRUHU PRO PŘÍPADOVOU PRÁCI V KOLEKTIVU PEDAGOGICKÉHO SBORU

**METODICKÝ MATERIÁL PRO UČITELE A UČITELKY ZÁKLADNÍCH I
STŘEDNÍCH ŠKOL**

Poznámka úvodem

Program pro učitele na bázi supervize, kde se vždy řeší případ žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP), je pravidelnou součástí kurzů pro učitele. Díky projektu SES TEACHER jsme vytvořili program, který modifikuje supervizní skupinu pro celý sbor (až do 30 osob). Z hodnocení programu vyplynulo, že tento program shledali učitelé jako jedn z nejpřínosnějších v práci se žáky s SVP. Všichni učitelé z praxe znají, jak otevření problematiky případu žáka s SVP, zejména v oblasti poruch chování a nedostatečných sociálních dovedností dokáže zcela zaplnit celou poradu, učitelovu mysl nejen ve škole apod. Níže uvedený materiál Mgr. Nového nabízí strukturovaný program, kde se i přes mnoho účastníků a vrstvy problémů žáka pedagogický tým dobere konkrétních výstupů, co by se mohlo v řešeném případě udělat.

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

BALINTOVSKÁ STRUKTURA PRO ŠKOLNÍ PRAXI VYUŽITÍ STRUKTURY VNITŘNÍHO A VNĚJŠÍHO KRUHU PRO PŘÍPADOVOU PRÁCI V KOLEKTIVU PEDAGOGICKÉHO SBORU

V následujícím textu se naučíme:

- pracovat s rozбором případu
- vést tzv. Balintovskou strukturu
- osvojíme si některé koncepty, skrze které můžeme interpretovat to, co se v případě mezi jeho aktéry odehrává
- naučíme se používat metodu tzv. „vnitřního a vnějšího kruhu“, která se hodí pro práci s velkými skupinami nad 12 účastníků.

Poznámka:

Program Balintovské struktury, jehož časová dotace činí obvykle 120 - 160 minut, byl využit v rámci klíčové aktivity 1 /KURZ SES TEACHER/, kde se pracovalo vždy na konkrétním případě žáka nebo žákyně partnerské školy, jejíž pedagogové se kurzu účastnili.

Co je případ ?

Případem rozumíme určitou situaci i s jejími účastníky, jejich vztahy, jejich potřebami. Případ zahrnuje historii jeho aktérů (lidí, kteří se situace účastní), plány do budoucna, intervence a osoby a instituce, které tyto intervence činí.

Případ je tedy komplexní předivno vztahů a vazeb lidí, které spojuje určitá problematika a potřeby. Na případu většinou pracujeme proto, abychom našli nejlepší intervenci, kterou změnit určitou situaci některého jeho aktéra.

Pro úspěšné intervenování do případu je nutné toto předivno podhalit a dobře se v něm vyznat. V každodenní praxi na to často nemáme čas a tak je podobná případová práce (např.

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

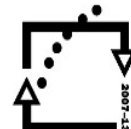
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

v rámci týmového výjezdu) velmi cenným časem, kdy můžeme případy sdílet a také se navzájem učit.

Na realizaci této aktivity je nutno mít min 120 min čas!!
Čas si s účastníky dejte dopředu a pokuste se ho dodržet.

Co je Balintovská struktura?

Specifickou metodou reflexe případu je balintovská skupina. Jejím autorem je psychoanalytik Michael BALINT (1896 – 1970). Skupina se používá i v různých oborech (psychoterapie, sociální práce, lékařství, ergoterapie) jako metoda práce na případu.

Práce v balintovské skupině je velmi strukturovaná, jednotlivé fáze jsou od sebe oddělené. Balintovská skupina nemá za cíl reflektovat vnitřní vztahy ve skupině, zabývá se vztahem pracovník – klient, zde učitel – žák. Je proto velmi bezpečným místem pro reflexi různých aspektů práce. Účastníci se v balintovské skupině nemohou dostat do přímé konfrontace. Velkou výhodou této metody je také, že protagonista případu získá skrze ostatní účastníky množství náhledů a nápadů k řešení různých situací z praxe.

Balintovská struktura se nedá použít na reflexi toho, co se děje v týmu.

Co je metoda vnitřního a vnějšího kruhu?

Metodu vnějšího a vnitřního kruhu můžeme úspěšně použít u velkých kolektivů, jakým je např. učitelský sbor. Výhodou je, celý kolektiv může být pohromadě a pracovat na jednom případě, zároveň však pro vysoký počet účastníků není možné použít klasické sdílení ve skupině, protože by se každý nedostal ke slovu a práce by se nesmyslně protahovala a pro účastníky byla nezajímavá. Maximálním počtem pro skupinovou práci je cca 12 účastníků. Při použití vnitřního a vnějšího kruhu můžeme v klidu pracovat i se skupinou 30 učitelů bez toho, abychom se v průběhu skupinové práce ocitly v chaosu.

Metoda vnitřního a vnějšího kruhu spočívá v tom, že skupinu rozdělíme na dvě části. Jedna pracuje uvnitř kruhu v Balintovské struktuře.

Druhou skupinu pak rozdělíme na menší skupinky, které dostanou samostatné zadání, sledují práci ve vnitřním kruhu, do této práce se nezapojují, jen si zaznamenávají určité postřehy. Do struktury se zapojují na konci fáze FANTAZIÍ (viz. dále).

Nyní si probereme celý postup, jak s vnitřním a vnějším kruhem a Balintovskou strukturou pracovat. Budeme postupovat v krocích.

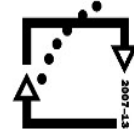
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Krok 1

Naladění účastníků a úvod

Stručně uveďte, co se bude v následujících 120ti minutách odehrávat.

Pokud účastníci zrovna přišli odněkud zvenku a skupina spolu netrávila již předtím čas, je třeba účastníky navzájem naladit.

Položte například otázku, v jakém naladění přicházejí, jak se dnes mají, vysvětlete, proč je to důležité vědět – že skupina se musí vzájemně sladit. Vyzvěte, je ať jednou větou či slovem sdělí tuto skutečnost. Pošlete slovo dokola, ať šetříte čas. Nenechte nikoho rozvíjet dlouhý monolog. Nezapomeňte účastníkům poděkovat za sdílení.

Rozdělte skupinu na ty, kteří chtějí pracovat ve vnitřním kruhu a ty kteří chtějí být vně. Uvnitř může být max. 12 účastníků, ale běžně jich bývá méně 8-10, trvejte však na tom, aby jich bylo minimálně 6. Účastníci někdy dávají přednost vnějšímu kruhu, aby se „ulili“, nebo mají úzkost z toho, že by museli mluvit před ostatními. Vyzvěte je k účasti např. tím, že mají jedinečnou příležitost získat od kolegů nápady a návrhy pro svou práci a že pracovat budou stejně všichni, i vnější kruh.

Krok 2

Ustanovte pravidla skupinové případové práce (pište na flip – vyvěste):

- mluví jeden
- vnější kruh nemluví, nevyrušuje
- ze skupiny se nic nevynáší, informace jsou důvěrně
- vždy mluvím za sebe „já“, nemluvím za ostatní „my“
- všichni mají vypnuté telefony nebo ztlumené zvonění

Zeptejte se, zda někdo ještě nepotřebuje nějaké pravidlo, aby se mu pracovalo dobře. Popište, jak bude celé sezení probíhat.

Krok 3

Po rozdělení na vnitřní a vnější kruh začněte rozdělovat vnější kruh do menších skupinek. Zadáání pro jednotlivé skupinky, které je poměrně obsáhlé, naleznete dále v textu i s příslušnými teoretickými koncepty.

Zadávání skupinové práce – obecně pro všechny skupinky

Pro rozlišení vnitřního vnějšího kruhu budeme dále používat dvě různé pojmenování

Skupina In – skupina pracující supervizně ve vnitřním kruhu

Skupinka Out – skupinky ve vnějším kruhu s různým zadáním

Některé doporučení pro zadávání práce ve skupinkách Out:

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

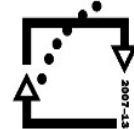
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Zadávejte práci pro skupinky Out najednou, tedy, až zadání slyší celá skupina, jednak je to pro všechny obohacující, jednak udržíte pozornost všech a nebude vás rušit to, že se začnou ostatní v jiných skupinkách již bavit mezi sebou
- Vysvětlujte koncepty názorně pomocí malování na flipchart, zadání nechtě tak, aby ho všichni po celou dobu mohli vidět a nerušili tak skupinu In svými dotazy, co mají dělat
- Spočítejte si předem lidi, abyste věděli, kolik do každé skupiny budete potřebovat účastníků, i když je dobré nechat účastníkům volbu, kam se přidají, je dobré jim dát limity: „Teď potřebuji tři lidi do skupinky imaginátorů.“
- Upozorněte všechny, že ve vnějším kruhu budou muset účastníci zachovávat zcela mlčení a nebudou se moci ani bavit mezi sebou ve skupinkách ani vstupovat do dění ve skupině In. Upozorněte na to, že budete řídit celý proces a zastavovat případné mluvení. Čiňte tak hned od začátku, nebojte se účastníky upozornit na to, že mluví a tím ruší supervizní práci. Pokud hranice uhlídáte od začátku, účastníci si většinou zvyknou na toto pravidlo a klid udrží.
- Nezapomeňte na to, že vnější kruh bude potřebovat tužky a papír, popř. jiné potřeby – pastelky, fixy atd., na to, aby si účastníci mohli zaznamenávat materiál, který v průběhu procesu nasbírají

Krok 4

Usaďte si vnitřní kruh, tak, aby se všem sedělo dobře a účastníci se cítili pohodlně a bezpečně. Kontrolujte, že vnější kruh nehlučí a nevyrušuje.

Popište Balintovskou strukturu a její fáze. Zdůrazněte účastníkům, že je u každé fáze vždy budete držet, tedy je např. nenecháte diskutovat, protože jinak struktura nefunguje. Sdělte jim, že před každou fází ještě zopakujete, co mají dělat.

Popis Balintovské struktury:

Nejprve přichází na řadu výběr případu. Jde o to, že každý z účastníků může přinést svůj případ (žáka, rodiče). Vždy se pracuje pouze na jednom případě a ten se vybere hlasováním. Většinou je problematické, než začne někdo mluvit jako první, pak se již případy nahromadí. Případy zapisujte na flipchart pod sebe tímto způsobem:

- název případu (pojmenování, křestní jméno žáka atd.), o co jde (nechte několika větami účastníky vylíčit, o čem se v případě jedná), zapište (např. „žák se speciálními potřebami je odmítán třídou“), s čím potřebuje účastník pomoci („jak mám jednat s jeho matkou“)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Jakmile shromáždíme více případů (5-8), nechte účastníky hlasováním vybrat případ, na kterém se bude pracovat.

Osvědčilo se nám dát každému a účastníkovi 3 hlasy, které si může libovolně mezi jednotlivé případy rozdat, podle toho, co ho nejvíce zajímá. Nechte účastníky napsat na flip čárky k jednotlivým případům. Případ vyberte, ten, kdo případ přinášel se stává tzv. protagonistou.

Pak již můžete zahájit strukturu. Fáze trvají různě, záleží to hodně na skutečnosti, kolik mají účastníci o případu informací. Někdy převažuje fáze doptávání, někdy zase fáze fantazií. Přibližně můžeme říci, že bez zapojení vnějšího kruhu trvají fáze kolem 20ti minut. Pokud končíte jednu fázi a začínáte další, vždy na to upozorněte a zopakujte instrukce pro danou fázi.

1. EXPOZICE PŘÍPADU

Jde o vylíčení případu protagonistou, zahrnuje vyprávění o průběhu situace, zúčastněné osoby, prožívání, způsob použitého řešení. Vzhledem k tomu, že učitelé jsou z jednoho týmu, na konci nechte ještě doplnit informace ostatními účastníky vnitřního kruhu. Ptejte se např. takto: „Co jste ostatní zažili s..... (dítětem, rodičem)?“

„Co ještě o případu víte?“

Vnější kruh bude mít tendenci do struktury vstupovat, nenechte ale účastníky ze skupinek Out mluvit, i když budou mít (podle nich) důležité informace, strukturu je nutno držet.

2. OTÁZKY

Skupina se doptává protagonisty na další okolnosti případu, tak, aby jim všichni rozuměli. Otázky pokládejte také. Obecně je pro lektora výhodné se do struktury zapojovat, ale nechat nejprve prostor účastníků a pak ji doplňovat o věci, které byly opomenuty, nebo se o nic nemluvilo. Držte se však také struktury. Účastníci budou mít tendenci hned interpretovat, co se děje. (např. „Ona ho nemá ráda“ není informace ale interpretace), odkazujte na to, ať si účastníci schovají tyto interpretace do dalších fází, kde budou mít příležitost je sdílet s ostatními.

3. FANTAZIE

Účastníci (vnitřní kruh In) sdělují, co jim běželo hlavou, vyjadřují se za jednotlivé aktéry případu „...já jako (určitý aktér případu např. matka) cítím, chci, nechci, mám to někým tak a tak...“. Účastníci se tak vžívají do jednotlivých aktérů. Důležité je účastníky v tomto udržet, aby se skutečně za jednotlivé účastníky vyjadřovali. Tato fáze je velmi podnětná pro protagonistu, který má možnost nahlédnout do prožívání a motivů aktérů řešené situace. V této fázi protagonista pouze naslouchá a nevyjadřuje se a nekomentuje.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Před započítáním této fáze je dobré jednotlivé aktéry napsat na flipchart, z tohoto důvodu si dělejte ve fázi představení případu a doptávání poznámky a zaznamenávejte si jednotlivé postavy, které se v případě objeví.

!!!! Důležité

Na konci fáze fantazií, přivádáme vnější kruh k tomu, aby nám skupinky Out sdělily svá pozorování. Instrukce k tomuto kroku vždy najdete u zadání k jednotlivým skupinkám níže. V tomto momentě máte dvě možnosti, jak pokračovat dále:

- posbírat materiál od jednotlivých skupinek a pokračovat do další fáze pouze s vnitřním kruhem
- spojit na konci fáze FANTAZIÍ vnitřní i vnější kruh a pokračovat dále s celou skupinou

Indikátorem může být například velikost skupiny a to, zda ještě udržíte vnější kruh v klidu poslouchat, pokud ne, je lepší kruhy již spojit a pracovat se skupinou jako s celkem.

4. PRAKTICKÉ NÁMĚTY NA ŘEŠENÍ

Účastníci sdělují, jak by daný problém oni sami řešili, jaký praktický postup by zvolili na místě protagonisty, tady, jak by do případu intervenovali. Protagonista opět pouze naslouchá - této a předešlé fáze se neúčastní aktivně. S touto fází se zachází obdobně jako s fází FANTAZIÍ, nápady se vyjadřují způsobem: „...já jako (protagonista) bych dělal to a to....“. Pro lektora je důležité držet skupinu u toho, aby účastníci nezačali diskutovat o tom, zda je nějaká intervence možná, či ne. Pouze nechte návrhy zaznít bez komentářů. Když se nápady vyčerpají, pokračujeme do další fáze.

5. VYJÁDŘENÍ PROTAGONISTY

Závěr struktury patří protagonistovi. Nezapomeňte ho ocenit za to, že vydržel celé dvě fáze mlčet a poslouchat, to není jednoduché. Protagonista v závěru reflektuje své pocity, nápady, náměty, shrnuje, komentuje, seznamuje skupinu s tím, co si odnáší. Tím se celá Balintovská struktura uzavírá.

Krok 5

Pokud máte ještě dostatek času, je dobré se ještě věnovat uzavření celého sezení s kompletní skupinou. Cílem je uzavřít celou dvouhodinovku a reflektovat ve skupině, s čím každý odchází, důležité je, aby každý promluvil.

Při velkém počtu účastníků je možno položit otázku „Co si každý odnášíte ze skupiny?“. Odpověď můžete limitovat jednou větou či slovem. Vyzvěte účastníky, ať se zaměří na to, co

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

pro ně bylo osobně či profesně důležité a nevracejí se do případu jako takového. Na závěr všem nezapomeňte podkovat za otevřenost a trpělivost.

Co je důležité pro lektora

- Velmi dobře se strukturu naučit, mít sebou poznámky
- Umět pracovat se skupinou, dodržovat zásady skupinové práce
- Umět udržet strukturu
- Umět pracovat s časem, naučit se dobře si sezení rozvrhnout
- Nebát se udržovat účastníky ve struktuře – řídit je

Struktura je velmi bezpečná a při jejím dodržení by se nám nemělo stát, že se například kolegové pohádají nebo se diskuse bude točit kolem dokola u stejného neřešitelného tématu.

Zadání pro jednotlivé skupiny „vnějšího kruhu“

Karpmanův trojúhelník dramatu

„Trojúhelník vzájemné závislosti je koncept či model Stephana Karpmana, který vychází z Berneho transakční analýzy, jeho pojetí lidských vztahů a komunikace jako her. Nikoli však her jako zábavy, ale vážných emočních her neboli transakcí, kdy jde o zisk, moc a emoční převahu. Karpmann provedl syntézu všech možných rolí a postav, které Berne popsal a zjednodušil je do tří komplementárních rolí, které se objevují ve všech hrách.“ (Chrástanský, strana neuvedena).

Role se od sebe liší prožíváním i tím, co navenek ukazují ostatním.

Pelz a Henning rozdělují tato tři role takto:

Oběť – je osoba, která předstírá, že:

- nemá sílu k řešení problému
- k tomu, aby se cítila dobře, potřebuje změnu chování u ostatních
- příčinou neřešení problému je její nouze
- nemá dostatečné duševní schopnosti

Zachránce – je osoba, která

- se opájí pocitem pomáhajícího
- přebírá za ostatní schopnost k myšlení řešení problémů
- dělá pro druhé více, než jim pak říká
- dělá věci, které v konečném důsledku dělat nechce

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

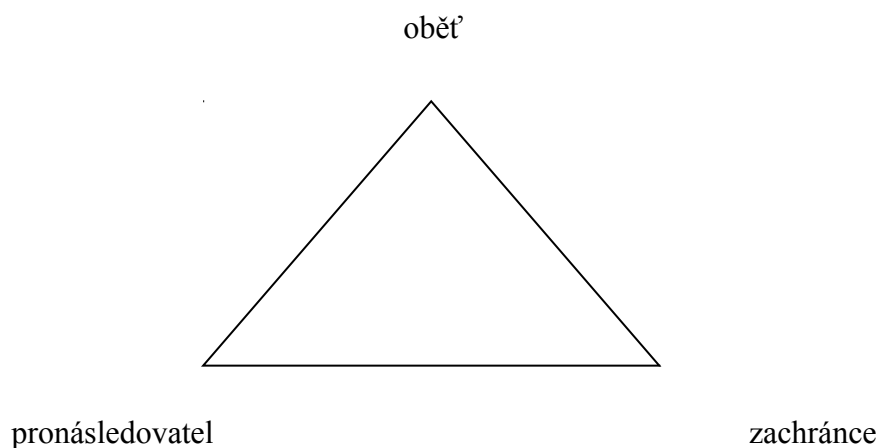
OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pronásledovatel či žalobce je osoba, která:

- znevažuje, kritizuje a zraňuje ostatní
- chce ostatní potrestat
- kvůli které ostatní trpí

Důležité, že u všech rolí je tendence k přehánění nebo zlehčování vlastních schopností a významu. (Pelz, Hennig, 2008, s. 48- 49)

Chrástánský k rolím doplňuje:

„Oběť má pocit, že nemůže využít svojí energii k aktivní změně. Je to zdánlivě „křehká bytost“, lítostivá, nešťastná a pasivní. Dokáže vyvolávat pocity viny za to, že jí se daří špatně. Také ale dráždí, rozčiluje a vyvolává v druhých hněv. Vedlejším přínosem role oběti může být přitáhnutí pozornosti, soucitu, lítosti, péče a podpory, zbavení se odpovědnosti, vyvolání dojmu beztrestnosti a nevinnosti. I přes dojem bezmoci má však oběť ve své pasivitě velkou moc.“

„Role či pozice zachránce obsahuje prožitky potřeby pomáhat někomu, kdo to potřebuje (především tomu, kdo je v roli oběti), dále harmonizovat, dát do pořádku, poradit. Je laskavý, altruistický, hodně pracuje, skoro se nezastaví. Může však vyvolávat v druhých také pocity viny, nutnost vděku a tím i závislosti na něm. Může dusit, poskytovat neúčinnou pomoc, ve skutečnosti nepodporuje k samostatnosti, ale svou neustálou asistencí vyvolává pasivitu. Vedlejším přínosem může být pocit vlastní důležitosti, potřebnosti a ušlechtilosti. Řešením problémů ostatních může přehlížet své vlastní problémy.“

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„Role či pozice pronásledovatele či perzekutora (někdy také kata či tyrana) obsahuje prožitky potřeby ovládat, vychovávat, přimět, mít pravdu, moc a kontrolu. Je přísný, povýšený, despotický, autoritářský, budí strach. Může být krutý, bezcitný. Ale vedle strachu vyvolává v druhých také zášť, odpor, zlost, touhu po odvetě. Vedlejším přínosem může být možnost vybití frustrace a iluze moci.“

Důležité je, že zmíněné role nejsou oddělené, neexistují samy o sobě, ale jsou ve vzájemné interakci a závislosti. Potřebují se navzájem, aby mohly existovat. V pozadí jejich neuvědomovaného chování je motivace k udržení těchto vazeb a rolí.

Akteři své potřeby nevyjadřují přímo, ale skrytě, s postranním úmyslem, neberou za ně odpovědnost, ale přesouvají ji na druhého – navzájem tedy sebou manipulují. Jde zejména o to, kdo bude mít navrch, o emoční uspokojení na úkor druhého a pocit moci nad druhým.

Účastníci rolí zároveň prožívají ambivalentní pocity – nemohou žít ani spolu, ani bez sebe, zažívají frustraci i uspokojení, moc i bezmoc. Vztahy mezi rolemi v trojúhelníku jsou tedy dynamické a různě rychle dochází k jejich výměně. (Chrástanský, strana nevedena)

Christel Petitcollin (2008) popisuje, že rodič, který sám zažil tlak odpovědnosti a přísnost vlastních rodičů, má na dítě často přehnané nároky. Takový rodič nepřiznává právo na omyl a přestupky dítěte přísně trestá. Rodič zachránce své dítě spíše rozmazluje, snaží se mu vlichotit. Spíše, než by ho podporoval v samostatnosti, tak ho brzdí a činí na sobě závislým, čímž si udržuje pocit vlastní důležitosti. Jde mu více o svůj obraz pečujícího rodiče, než o prospívání dítěte samotného. To si však často neuvědomuje a pravděpodobně by to ani nepřipustil. Rodič, chovající se jako oběť, ochotně přijímá péči od svých vlastních dětí, dokonce jí může vyžadovat. Dochází k převrácení rolí, kdy děti kárají své rodiče v roli oběti a ti reagují provinile a podřízeně. Lidé, kteří v dětství takto přejali rodičovskou roli, se potom mohou stát programovými zachránci ostatních, čímž získávají pocit vlastní hodnoty a seberealizace. (Petitcollin, 2008 in Chrástanský, strana nevedena)

Důležité, že v čase se role jednotlivých aktérů mohou měnit, což vytváří napětí:

Příklad:

Jak zadat skupince Out:

- Vysvětlíte podrobně koncept – zjišťujte otázkami, zda skupina dobře danému konceptu rozumí
- Zadáním je sledovat pozorně případ, tak jak se probírá ve vnitřním kruhu a zjišťovat zda se některá z aktérů v určité chvíli neocitl v některé roli z trojúhelníku
- Pokud ano, je nutno tuto skutečnost zaznamenat – kdo, kdy, v jakém kontextu (o čem se zrovna mluvilo)
- Při sdílení ve fázi FANTAZIÍ nechte pouze zaznít, kdo kdy kde v jaké roli byl, případnou diskusi stopujte

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

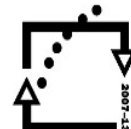
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Imaginace

Velkým přínosem do jakékoliv případové práce jsou fantazie a imaginace. Důležitým aspektem je oddělit jasně imaginace od interpretací situace, účastníci mají často tendenci místo sdělování jen toho, co zahlédli ve své mysli, předkládat interpretace situací, např. „Měl jsem fantazii, že ona nemá svého syna ráda..“. To není fantazie, ale výklad toho, jak to mezi sebou mají aktéři případu, tedy interpretace vzájemných vazeb. Fantazií či imaginací rozumíme různé vjemy, obrazy, pachy, chutě, zvuky, vzpomínky na události, filmy, knihy atd. Důležité je, aby se účastníci vnášeli do skupiny v podobě, v jaké se jim objevily v mysli. Např: „Když jsem slyšel vyprávět kolegyni té žačce, viděl jsem křehkou malou květinu v prvním jarním sněhu..“.

Tato fantazie mohou přiblížit svět případu a vzájemných vazeb aktérů přiléhavěji než rozličné psychologické či psychoterapeutické nebo pedagogické interpretace.

Výhodné je, aby se skupina účastníků, kteří imaginují, měla možnost do relaxovaného stavu, není ani špatné, když některý z účastníků na chvíli usne, či se ocitne v polospánku.

Zadání:

1. před započetím skupiny si rozvrhněte prostor, aby imaginující skupinka mohla být trochu stranou hlavní skupiny, pokud máte např. karimatky nebo deky a je možno si lehnout nebo sednout na zem , poskytněte je skupině
2. vysvětlíte skupince, co to znamená imaginace
3. až se skupinka Out přidá zpět do vnitřního kruhu, je výhodné znovu zopakovat, co je imaginace a oddělovat ji od interpretace
4. Imaginace nekomentujeme a nenecháváme ostatní ze skupiny, aby to dělali, imaginace je součástí fáze FANTAZIE a jako takové je nutné, aby pouze zazněly

Rodič

Zadání pro skupinku Out je vžít se do role rodiče. Jde o obecnou roli, ne o rodiče dítěte, o kterém se bude ve struktuře mluvit.

Otázka pro skupinu může znít: „Co zažíváte v průběhu toho, kdy se ve vnitřním kruhu mluví jako Rodič.“

Důležité je zde odlišit pocity a dojmy. Účastníci budou opět mít tendenci zaznamenávat spíše interpretace nebo dojmy.

Příklady:

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

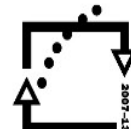
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Dojem – „Jako rodič mám pocit, že on mě nemá rád“ (z toho, co slyším interpretuji, jak to má ten druhý a ani to, že používám slovo pocit, neznamená, že to pocit je)
- Pocit – „Je mi smutno“ (může se jednat o stejnou situaci jako výše, ale vypovídám o mém aktuálním, stavu, co se děje ve mě)

Při připojení skupiny do vnitřního kruhu po fázi FANTAZIÍ nechte tyto pocity zaznít, pokuste se odlišovat dojmy a interpretace od pocitů, dělejte to však tak, abyste materiál skupiny neoznačovali jako chybný, pro některé účastníky může být rozlišení dojmů a pocitů velmi těžké a je možné, že se s takovýmto postupem setkali poprvé.

Dítě

Zadání je stejné jako pro skupinku Rodiče. Zde jde o to, vžít se do pocitů dítěte obecně.

Pocity

Pokud máme dostatek účastníků, můžeme vytvořit ještě jednu skupinku, kde budou účastníci sledovat své pocity jen sami za sebe. Zadání je podobné jako u rodičů.

- Účastníci nemusí zaznamenávat vše, jde o významné momenty, kdy se u nich objeví nějaký pocit, který tam předtím nebyl
- Důležité je opět sledovat kontext – pocit (pojmenování), o čem se při tom mluvilo (příklad: „Když jsem slyšela, jak se mluví té holčičce a jejím osamění ve třídě bylo mi hodně smutno a úzko...“)

Potřeby dítěte podle Alberta Pessa

Podle Alberta Pessa, zakladatele terapeutického směru Pess-Boyden Psychomotoric Therapy potřebuje mít každý člověk ke svému zdárnému vývoji dostatečně naplněno pět základních potřeb. Při jejich nenaplnění dochází k různým poruchám ve vývoji dítěte, které se pak v pozdějším věku či dospělosti musí napravovat psychoterapeutickými intervencemi.

Je to potřeba:

Místa

Každý člověk ve světě potřebuje mít své místo. Jde o místo v čistě fyzickém a prostorovém smyslu (svůj pokoj, okolí, dobré prostředí, bydliště), ale i místo na symbolické úrovni (rodina, parta, patřit někam).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ochrany

Každý člověk pro svůj zdárný vývoj potřebuje určitou míru ochrany. Ochrana znamená to, že je mu dospělými osobami, zejména rodiči, od mala poskytováno útočiště. Dítě se tedy může cítit bezpečně. Rodič své dítě chrání před nebezpečím a škodlivými vlivy okolí, fyzicky je to představováno např. objetím. První ochranou v jeho životě je tělo matky, ve kterém se dítě nachází. Ochrana má samozřejmě své meze a člověk, který v dětství zažívá dostatečný pocit ochrany, získává pocit bezpečí a schopnost žít a aktivně využívat příležitostí života.

Sycení

Základním sycením, které dítě potřebuje, je jídlo, dotek a něha. Po čase jde také o kontakty a vztahy. Dítě se sytí hrou a pozorností, podněty. V dospělosti potřebujeme informace a poznání, zážitky, kulturu, umění. Kdo se umí v tomto smyslu dobře sytit, je naplněný, v opačném případě trpí jedinec pocitem prázdnoty.

Podpory

Další důležitou potřebou je podpora. Člověk potřebuje být ve svém růstu podporován jak materiálně, tak symbolicky. Znamená to být povzbuzován, moci cítit oporu – to, že za mnou někdo stojí, že se za mě někdo postaví, pomůže mi, věří mně a mým schopnostem. Dítě je nejprve podporováno fyzicky (např. když se učí chodit). Jak jde čas, mění se tato podpora více a více v symbolickou, vyjádřenou slovy. Podpora je důležitou součástí našeho sebehodnocení a potřebuje ji každý z nás. Ocenění je také podporou, ujišťuje nás o našem místě ve světě, o naší hodnotě.

Limitů

Člověk ke zdárnému vývoji potřebuje být omezován. Ačkoliv toto tvrzení může pro někoho vyznívat negativně, teprve dobře nastavené omezení nám pomůže definovat sebe sama, tedy kdo jsem a nejsem „já“, odkud a kam sahá můj vliv a kde začínají ostatní a jejich potřeby. Dobrá, srozumitelná a stálá pravidla jsou pro vývoj dítěte zásadní. Důležitým zážitkem pro dítě je také to, že rodiče jeho chování zvládnou, že mu umožní experimentovat a objevovat svět a zároveň jsou pevní ve svém „odkud a kam“. Člověk, který má dobře zažité své limity, se může do věcí „položít naplno“ bez obav, že někoho poškodí. Limity nejsou ale pouze pravidla, jsou jimi i věci fyzické povahy, jako je oděv, budovy nebo instituce jako např. sňatek.

(Svoboda, 2013, s. 9 – 18)

Zadání pro skupinu:

- Vysvětlíte koncept celé skupině (všem)
- Použijte flipchart a potřeby na něj napište, nechte viset celou dobu na viditelném místě

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Skupinka Out by měla zaznamenávat, kdy některá potřeba u některého z aktérů nebyla naplněna
- Účastníci by si měli zaznamenávat kontext – koho se to týkalo, jaká potřeba, v jaké situaci, číms e to projevovalo (např. „u matky nebyla naplněna potřeba limitů od učitele, protože jí nesdělila, že je v pravidlech, že tohle dítě do školy nosit nesmí a matka si tak dále stěžovala na učitelku, že jí brání.....“)

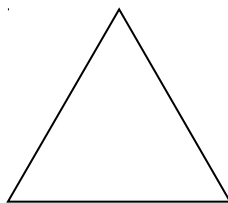
Intervence

Důležité je sledovat, jaké intervence se již v rámci případu odehrály. Skupinka Out by měla sledovat a zaznamenávat intervence v následující struktuře:

Kdo – co udělal – jaký to mělo dopad – na koho

Pokud chceme, aby jakákoliv naše intervence – tedy činnost, kterou zasahujeme do případu – byla účinná, musíme udržovat rovnováhu mezi těmito aspekty případu, mezi kterými je vždy napětí.

Cíle
Čeho chceme dosáhnout

Metody (co máme k dispozici)

Možnosti klienta (schopnosti dítěte, rodiče atd.)

Znamená to, že cíle – to, co chceme dosáhnout – by měly odpovídat možnostem toho, na koho chceme působit (například intelektovým schopnostem žáka). Pokud cíle příliš nadsadíme, budeme žáka frustrovat a celá akce bude nakonec neúspěšná a to i v případě, že naše metody (tedy to, čím na žáka působíme) jsou přílehavé a máme dostatečnou kapacitu na žáka působit.

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

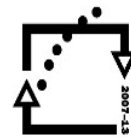
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

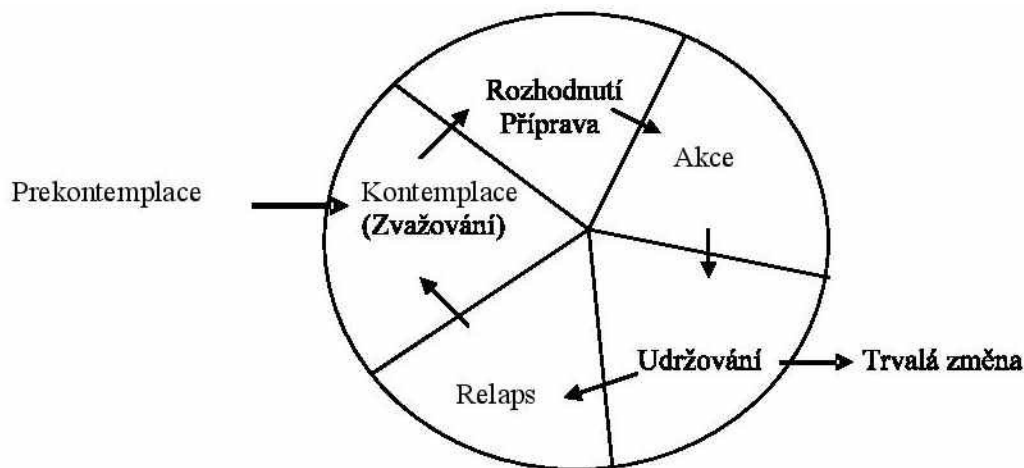
Stejně tak se může objevit, že cíle a možnosti jsou v rovnováze, ale není v našich silách potřebnou akci vyvinout, až už protože nemáme potřebný kvalifikovaný personál, finance nebo čas či prostory.

Je dobré, když je skupinka schopna sledovat, zda u některé z intervencí, které v průběhu probírání případu zazní, se neobjevuje podobná nevyváženost.

Kolo změny

Pokud sledujeme nějaký případ, většinou se v něm objevuje nějaká potřeba změny chování. Často to bývá např. tak, že učitel chce, aby žák změnil některé své chování, popřípadě rodič svůj přístup, přijal určitá omezení svého dítěte nebo návrhy školy. V každém případě jde o změnu – ať už v oblasti chování (co dělám), nebo v oblasti postojů (jak se k něčemu stavím).

Ve své knize *Motivační rozhovory* uvádějí autoři Miller a Rollnick koncept tzv. Kola změny, kde uvádějí určité cykly, ve kterých se člověk nachází v čase vzhledem k určité životní změně:

Změna určitého chování (ke které patří i změna postojů) probíhá v určitých cyklech:

Prekontemplace

Jedinec necítí ve svém životě žádný problém, který by měl řešit, není motivován ke změně. Spíše jsou to jiní lidé, kteří vyžadují, aby se změnil, aby podstoupil terapii, něco se naučil atd. Pokud člověka v tomto stádiu an problém upozorníme s tím, že by s tím měl něco dělat, dotyčný bude překvapen, bude se terapii ránit a nebude spolupracovat.

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úkolem pracovníka, který chce nějakou intervenci vést, je proto především probrat s dotyčným jedincem jeho současnou životní situaci, vzbudit v něm pochybnosti, zda je opravdu vše v pořádku a poskytnout mu informace, ukazující na možný problém. Cílem je převést jedince do dalšího stádia – stádia kontemplance (zvažování).

Kontemplance

Jedinec si již uvědomuje, že má v životě určitý problém a zvažuje, zda se má snažit o změnu nebo ne. Typická je pro toto stádium *ambivalence* - jedinec si změnu na jedné straně přeje, na druhé straně se mu do ní nechce, buď proto, že mu současný stav přináší pozitiva, kterých se nechce vzdát, nebo proto, že si nevěří, že dokáže dosáhnout změny a neví, jakým způsobem by tato změna měla proběhnout. (Chce přestat kouřit a zároveň nechce)

Úkolem v tomto stádiu je pomoci zvážit všechna pro a proti změně a přitom podpořit argumenty pro změnu, poukázat na rizika, pokud ke změně nedojde. Také přesvědčit jedince, že je změny schopen dosáhnout.

Rozhodnutí (příprava)

Jedinec se již rozhodl, že chce dosáhnout určité změny, že vynaloží úsilí a čas, aby této změny dosáhl. Naším úkolem v této fázi je pomoci jedinci vytvořit si reálný plán dosažení změny a využít metody, jak žádoucí změny dosáhnout. Jde o určení cílů a cest k jejich dosažení.

Akce

Jedinec uskutečňuje změnu, pro kterou se rozhodl. Naším úkolem je poskytovat pomoc, radu, zpětnou vazbu a podporu při uskutečňování změny.

Udržování

Jedinec se snaží udržet dosaženou změnu (například přestal kouřit) a předejít relapsu (znovu si zapálit). Naším úkolem je podporovat kl. v jeho úsilí a podporovat jeho motivaci, zaměřit se na metody prevence relapsu.

Relaps

Jedinec se vrátí částečně nebo úplně zpět k původnímu problematickému chování.

Naším úkolem je zabránit demoralizaci a ustrnutí jedince v tomto stádiu a převést ho co nejrychleji zpět do stádia kontemplance.

Kolo změny je užitečný koncept. Hodí se nám zejména k zamyšlení nad tím, zda v určité chvíli s určitým jedincem vyvíjíme správné úsilí, co se týká typu intervencí. Například můžeme nabízet různé možnosti člověku, který se ještě nerozhodl, zda nějakou změnu

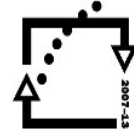
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

podstoupit chce či potřebuje, dokonce člověku, který ještě ani o takové změně nepřemýšlel. Zbytečně se pak dostaneme do situace, kdy z druhé strany zažíváme odpor, kterému třeba v dané situaci a dané chvíli nemusíme vůbec rozumět.

Pro práci s tímto konceptem je výhodné si pořídit výše uvedenou knihu a podrobněji jí prostudovat, další informace lze také získat na stránkách: www.motivacnirozhovory.cz

Zadání pro skupinu:

- Vysvětlíte podrobně principi kola změny, nakreslete ho na flipchart a ten nechte v průběhu celého sezení viset na viditelném místě, aby skupinka Out měla možnost se k němu v průběhu práce na případu vrátet
- Ověřte si otázkami, zda všichni konceptu porozuměli
- Skupinka Out má za úkol sledovat, zda se nějaký důležitý aktér (v e školní praxi to bude zejména učitel – žák – rodič) nachází v určité chvíli v některém ze stádií kola změny

Skupina zaznamenává: kdo – kdy – v jakém stádiu – o jakou změnu se jedná

Příklad: *matka je ve stádiu prekontemplace, nechce přemýšlet o tom, že by dítě mělo podstoupit psychiatrické vyšetření i přes zjevné problémy, vše svádí na okolnosti a v podstatě o tom odmítá komunikovat. Učitelky matce nabízí různé možnosti, kam jít, matka o tom nechce ani slyšet.*

V uvedeném příkladu je jasně vidět, jak se stádium, ve kterém se matka nachází (ještě si nepřipustila, že u dítěte by mohl být problém) nepotkává s intervencemi učitelky a tedy je intervence neúspěšná a u matky vyvolává spíše odpor.

Pro projekt SES TEACHER zpracoval Mgr. Evžen Nový a Mgr. Ondřej Bárta, 12/2014.

Použitá literatura:

CHRÁŠŤANSKÝ, Jaromír. Možné využití modelu „Trojúhelníku vzájemné závislosti“ v Gestalt terapii. In: *Psychoterapie Praha* [online]. [cit. 2014-12-22].

Dostupné z: <http://www.psychoterapie-praha.net/psycholog-odborne-clanky/54-mozne-vyuziti-modelu-trojuhelniku-vzajemne-zavislosti-v-gestalt-terapii.html>

HENNIG, Gudrun a Georg PELZ. *Transakční analýza: Terapie a poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1363-2.

Materiál vznikl v rámci projektu SES TEACHER, podpořeného Evropskou unií, Středočeským krajem a státním rozpočtem České republiky.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

SVOBODA, Jan. Základní sociální potřeby a důsledky jejich nedosycenosti v základní škole. [online]. 2013 [cit. 2014-12-23].

Dostupné z: www.zszerotnova.cz/zakladnisocialnijistoty.tridnikolektiv.pdf

MILLER, Wiliam R. ROLLNICK Stephen. *Motivační rozhovory*. SCAN, Tišnov, 2002.